

## **Psykoanalysens ni liv. Klinikken, kulturen og universitetet**

**Konference på Institut for Uddannelse og Pædagogik (DPU), AU, Campus Emdrup,**

**d. 12-13. december 2014, lokale D170 eller (afhængigt af deltagerantal) D120**

Man kan konstatere, at psykoanalysens status i forhold til videnskaber altid har været og fortsat er omdiskuteret. Man kan også konstatere, at psykoanalysen alligevel eller måske netop i kraft af dette prekære forhold har været og vedbliver at være en forudsætning for forskelligartede filosofiske og videnskabelige retninger - det gælder psykologiske, sociologiske, æstetiske, pædagogiske og uddannelsesvidenskaber.

Man kan også konstatere, at psykoanalysen som klinisk praksis betragtet og ikke mindst dens effektivitet som terapi betragtet nærmest rutinemæssigt anfægtes - i dag særligt fra den kognitionspsykologiske og den positive psykologiske hold. Ikke desto mindre kan man konstatere, at subjekter vedbliver med at henvende sig til psykoanalytikere. Dette skyldes muligvis, at psykoanalysen i såvel sin teori som ikke mindst sin praksis er én lang kritik af ideen om, at symptomer skulle være noget, man kan fjerne, og at helbredelse, sundhed, sågar lykke er noget, der kan måles og evalueres. En analyse har ganske vist subjektets lidelse som anledning, men ikke sundhed, lykke eller almindelig tilfredshed som mål. Måske vedbliver den psykoanalytiske klinik med at eksistere, fordi den ikke kræver effektivitet, og fordi man her skal og kan tale uden formål?

På universiteterne lever psykoanalysen i krogene med ganske få centre som undtagelse. Og det bliver den tilsyneladende ved med. Spørgsmålet for konferencen er netop denne psykoanalysens sejlivethed. Hvad er det ved dens utilpassede forhold til videnskaberne, sundhedssystemet og universitetet, der stimulerer så mange – studerende såvel som forskere? Hvad er det for en viden, den producerer, hvad er det for en erkendelse, hvorfor har dens begreber altid stimuleret analyser af ikke blot neuroser og almindelig galskab, men også kunst, kultur, kærlighed, pædagogik, politik og samfund? Har den overhovedet noget genstandsfelt, eller er det, fordi den ikke har det, at den vedbliver med at stimulere så mange filosoffer og videnskabsfolk?

Disse mange spørgsmål skal filosoffer, videnskabsfolk og klinikere diskutere på konferencen om psykoanalysens ni liv. Konferencens anledning er ikke et forsvar for psykoanalysens relevans, gyldighed etc., snarere skal konferencens oplæg have et udgangspunkt i det faktum, at vi er mange, der bliver ved med at have dette udgangspunkt. Hvad er det vi og psykoanalysen kan, hvad er det for en viden, vi producerer, og hvordan gør vi det?

På vegne af Selskabet for Teoretisk Psykoanalyse og Forskningsprogrammet for Pædagogisk Samtidsdiagnostik,

Kirsten Hyldgaard

Institut for Uddannelse og Pædagogik (DPU), Aarhus Universitet (Campus Emdrup)

Tuborgvej 164

2400 København NV

Tlf. 8716 3805/ 2571 7511

## Program

### Fredag d. 12. december

**11.00-11.30. Velkomst, præsentation af talere og indledende bemærkninger v. Kirsten Hyldgaard**

**11.30-12.30. Henrik Jøker Bjerre, lektor, ph.d., Institut for Læring og Filosofi, Aalborg Universitet**

#### *Analysens afslutning*

Psykoanalysen synes ikke at ville lade sig afslutte. Den bliver ved med at dukke op, og den bliver ved med at analysere. Som Galilei fastholdt overfor kardinalerne, at Jorden bevæger sig, selvom disse insisterede på, at den står stille i centrum, således hvisker psykoanalytikerne ligeså afklaret i hjørnet, at det ubevidste tænker, selvom psykologerne og filosofferne insisterer på, at det ikke findes. Men kan der ikke desto mindre gives et meningsfuldt indhold til selve begrebet om analysens afslutning, og hvilke kliniske, politiske og filosofiske implikationer ville det have?

**12.30-13.30. Frokost**

**13.30.-14.30. Brian Benjamin Hansen, adjunkt, ph.d., ved Videreuddannelse og Kompetenceudvikling, VIA University College, Aarhus**

#### *Psykoanalysens eksempel*

Psykoanalysens eksempler er ikke illustrationer af teoretiske pointer (Pfaller, 2007). Fra Freuds sygehistorier over Lacans topologi til Žižeks vittigheder og populærkultur er der aldrig tale om, at de klargør, anskueliggør eller giver sammenhængende billeder på, hvordan psykoanalysen skal forstås. Fordi psykoanalysens vigtigste teoretiske pointer er, at jeget ikke er herre i eget hus, samt at samfundet ikke findes, er ingen illustration mulig. Der er ikke noget at vise, andet end fejl, mangler og symptomer. Oplægget vil argumentere for, at psykoanalysen hermed skal forstås som en ultimativt praktisk videnskab, der opererer på et interventionistisk grundlag.

**14.30.-15.30. Judy Gammelgaard, lektor, dr. phil., psykoanalytiker og leder af Center for Psykoanalyse, Institut for Psykologi, Københavns Universitet**

#### *Den såkaldte Laplanche/Lacan kontrovers. Hvor stor er egentlig forskellen mellem de to?*

Lacan er blevet kendt og kritiseret for udsagnet om, at det ubevidste er struktureret som et sprog. Ikke mindst har Laplanche rettet sin kritik af Lacans lingvistisk inspirerede teori mod dette udsagn og hævdet det modsatte. Det ubevidste er ikke struktureret som et sprog. Laplanche har fulgt Freuds tanke om, at det ubevidste består af tingsforestillinger, som ikke refererer til andet end sig selv. Der vil blive givet et kort resume af diskussionen mellem Laplanche og Lacan, som grundlæggende handler om det ubevidstes status. Laplanche og Lacan har dog også været enige om noget, ikke mindst om at vende tilbage til Freud, men har gjort det med et meget forskelligt sigte. Mens Lacan har udviklet sin teori med udgangspunkt i den kliniske situation centreret om analysandens ord, har Laplanche valgt at arbejde med Freuds metapsykologi, dekonstrueret de klassiske begreber og

tilstræbt at pege på de steder, hvor Freuds spekulationer førte ham på vildspor. Jeg vil godt lægge op til en diskussion om, hvor stor uenigheden mellem de to egentlig er.

### **15.30.-16.00. Kaffepause**

**16.00.-17.00. Katrine Zeuthen, lektor ph.d., Institut for Psykologi, Københavns Universitet. Kandidat i Dansk Psykoanalytisk Selskab og bestyrelsesmedlem i Center for psykoanalyse,**

*Hvordan kan man praktisere teoretisk psykoanalyse?*

Jean Laplanches psykoanalytiske teori om forførelse, det seksuelle og oversættelse er en teori om den asymmetri, der er mellem barn og voksen på det seksuelle område - den voksne har et seksuelt ubevidste, og det har barnet ikke som udgangspunkt, hvorfor det seksuelle netop kommer udefra, fra den voksne til barnet. Den voksne fører for og barnet må lade sig forføre. Mens de grader af forførelse, der er på barnets udviklingsmæssige præmisser med Laplanches ord er humaniserende, udelukker den perverse forførelse barnets deltagelse i meningsdannelsen. Overgrebet indkapsles og er utilgængeligt for oversættelse og eksisterer derved som et fravær af betydning i barnets psyke - noget har fundet sted, men har ikke noget sted at være, for at citere Winnicott. Oplægget illustrerer, hvordan Jean Laplanches psykoanalytiske teori om forførelse, det seksuelle og oversættelse kan bruges i forståelsen af og det kliniske arbejde med seksuelle overgreb og seksuelle traumer hos børn.

**17.00.-18.00. Kasper Porsgaard Nielsen, ekstern lektor, ph.d., Institut for Uddannelse og Pædagogik (DPU), Aarhus Universitet**

*Lacans ontologi(er)*

Lacans værk tiltrækker sig ofte opmærksomhed i kraft af en række provokerende, negative udsagn: Den store Anden eksisterer ikke, Kvinden eksisterer ikke, Der findes intet seksuelt forhold. Udsagnene har store konsekvenser for relationen mellem den lacanianske psykoanalyse og beslægtede faglige og videnskabelige områder. Kan Lacans teori overhovedet indgå i dialog med eksempelvis socialvidenskaberne eller den herskende psykologi? Er Lacan virkelig, som han selv af og til proklamerede, en antifilosof? Oplægget vil forsøge at nuancere disse spørgsmål ved at kigge nærmere på nogle af Lacans mest berømte negative udsagn – og på hans måde at anvende negationer på i det hele taget. Således vil oplægget argumentere for, at man i de fleste af de behandlede tilfælde ligeså vel kan argumentere lacaniansk for det diametralt modsatte: at den Anden faktisk eksisterer, at kvindeligheden eksisterer, ja, at selv det seksuelle forhold under visse omstændigheder eksisterer.

**18.00.-19.00. Søren Mau, specialestuderende i filosofi, Institut for Kultur og Samfund, Aarhus Universitet**

*Freudomarxisme – hvad er det, og hvad gik galt?*

Hvis der er én teoretisk tradition, som alle i samtidens academia er enige om at tage afstand fra, er det den såkaldte *freudomarxisme*, der havde sin storhedstid i 1960'erne. Men hvad er freudomarxisme egentlig? Hvordan forsøgte freudomarxismen at samtænke Freud og Marx, eller mere generelt: psykoanalyse og politik? Og hvorfor gik det galt? I mit paper vil jeg forsøge at

besvare disse spørgsmål ved at genlæse freudomarxismens grundtekster fra et lacano-postmarxistisk udgangspunkt – med henblik på at evaluere og diskutere aktuelle bestræbelser på at bestemme psykoanalysens konsekvenser for politisk tænkning og praksis. Spørgsmålet om freudomarxismen er ikke kun interessant af (teori)historiske årsager, idet der på den internationale teoretiske venstrefløj i øjeblikket er en markant tendens til at forsøge at samtænke netop psykoanalyse og politik på en ny måde (den slovenske skole, Jodi Dean, Bruno Bosteels, Alain Badiou). Måske kan vi lære noget om sammentænkningen af Lacan og Postmarxisme ved at studere dens forgænger(s fejl)?

## Lørdag d. 13. december

**09.00-10.00. Tine Byrckel, cand. phil. i filosofi, psykoanalytiker, skribent ved *Information* og filmmanuskriptforfatter**

*Den sidste kat lukker og slukker – psykoanalysen som hysterisk symptom for den universitære diskurs*

Da naturvidenskaben og universitetet vristede sig ud af middelalderen, gjorde dens mænd og meget få kvinder krav på viden om tingene, uanfægtet af Gud. Men også af hver mand: Subjektiviteten, især den seksuelle, skulle lukkes ude. Da Freud opfandt eller nærmere fandt det ubevidste, skete det, fordi han stod konfronteret med og tog hysterikerens symptomer alvorligt - også selvom de var en udfordring til den kausale videnskab. Lacan prøvede måske at overskue alt dette, da han i 1969 med "Psykoanalysens vrangside", opstillede de fire diskurser: Mesterens, den universitære, psykoanalysens og hysterikerens. Men var det en evig og universel figur, Lacan opstillede, eller blot et øjebliksbillede? Drejer diskurshjulet overhovedet længere, og hvad drejede det sig om? Psykoanalysen er måske en kat med ni liv, og så heller ikke flere. Freud forudså dens forsvinden ind i "videnskab" langt fra ansvar og tab. Så måske er universitær interesse for psykoanalysen blot et hysterisk symptom? Som atter burde tages alvorligt?

**10.00.-11.00. Lilian Munk Rösing, lektor ph.d., Institut for Kunst og Kulturvidenskab, Københavns Universitet**

*Lacaniansk filmanalyse*

Den psykoanalytisk inspirerede filmanalyse har bevæget sig fra at forstå blikket ud fra spejlstadiet til at forstå det ud fra urscenen og Lacans seminar XI. Oplægget vil redegøre for denne bevægelse, og for, hvad der herved er vundet.

**11.00-11.15. Kaffepause**

**11.15-12.15. Stig Salling Nielsen, cand. mag i filosofi og psykoanalytiker**

*Kulturens hyrde?*

Lacan hævder, at kulturens sublimeringsformer – først og fremmest videnskab, religion og kunst – alle behandler objektet på en måde, der frembringer en form for afslapning ved at aktualisere

objektets *utilgængelighed*. Med videnskab og religion forbliver utilgængeligheden imidlertid porøs: provisorisk med videnskabens absolutte vidensideal, lokal med religionens paradisløfter. Kun kunst synes at kunne *repræsentere* utilgængeligheden og dermed tilbyde den et stabilt habitat. Men kan psykoanalysen slå lejr her, eller må den tilbyde en alternativ sublimeringsform? Kan psykoanalysen agere hyrde og løfte kulturens byrde?"

### **12.15-13.00. Frokost**

### **13.00-14.00. Nicolai von Eggers Mariegaard, ph.d.-studerende, Institut for Kultur og Samfund, Idehistorie**

#### *Den teoretiske psykoanalytikers viden*

I slutningen af 1980'erne dannede Slavoj Zizek, Mladen Dolar m. fl. "Selskab for Teoretisk Psykoanalyse" i Ljubljana. Hvad angår *teoretisk* psykoanalyse vis-à-vis *klinisk* psykoanalyse har Zizek argumenteret for at "the ultimate horizon [of psychoanalysis] is here not the reconciliation of theory and clinic: their very gap is the positive condition of psychoanalysis." I dette oplæg vil jeg forsøge at udarbejde nogle foreløbige definitioner af, hvad teoretisk psykoanalyse er og kan, hvad som præcist adskiller den teoretiske fra den kliniske psykoanalyse, men også hvad de har til fælles og som kan retfærdiggøre at tale om teoretisk *psykoanalyse*. Oplægget vil med udgangspunkt i Lacans strukturalistiske formulering af det ubevidste primært beskæftige sig med Freud og med hvad det vil sige at "udlægge lovene for det ubevidste" (Lacan) forstået som en opgave for også den teoretiske psykoanalyse.

### **14.00-15.00. Magnus Biilmann, stud. cand. psych., Institut for Psykologi, Københavns Universitet**

#### *Psykoanalysen - viden, videnskab og Videnskab*

Forskellige formuleringer af, hvad psykoanalysens teoretiske grundlag består af, kommer ofte til at placere sig inden for videnskabsteoretiske retninger, der på den ene eller anden måde får et idealistisk tilsnit – der vil i oplægget blive argumenteret for, at dette er en problematisk position. Der vil blive givet et bud på en generel videnskabsteori, der kan favne psykoanalysens primære genstand, det ubevidste, samtidig med at det kan favne øvrige videnskaber. Med afsæt i Roy Bhaskars videnskabsteori 'Kritisk realisme' kan der tegnes vage konturer af en Videnskab. Lidt polemisk kunne man sige en Videnskab med stort V, men som ikke blindt følger positivismens ideal om enhedsvidenskab, men Videnskab forstået som en aktivitet, der alligevel har lighedspunkter på tværs af naturvidenskab, humaniora, og samfundsvidenskab. Dette er en videnskabsteori, der understøtter psykoanalysen som videnskabelig teori, inklusiv dens særegne genstand, men det er samtidig også en videnskabsteori, der ikke favoriserer psykoanalysen som en selvstændig videnskab som sådan.

**15.00-16.00. Rasmus Ugilt, adjunkt, ph.d. ved Institut for Kultur og Samfund (filosofi), Aarhus Universitet**

*Tortur, lov og nydelse*

Tortur har været en del af vestens retlige kultur siden begyndelsen. Den var en integreret del af både det antikke Grækenlands retspraksis og af Romerretten. Den forsvandt samtidig med at Romerriket mistede magt, men den dukkede op igen med de juridiske udviklinger i det 12. og 13. århundrede. I det 19. århundrede blev tortur forbudt i de fleste europæiske lande, hvilket er en udvikling man ofte tilskriver den humanistiske oplysning, som gerne (men ikke nødvendigvis med rette) har forstået sig selv som årsagen til, at tortur og andre barbariske praksisser mistede både legalitet og legitimitet. I dag kan vi se en tiltagende offentlig accept af tortur, der ofte tilskrives frygten for terrorismen. Oplægget diskuterer et af de mere overraskende fænomener i nutidig debat om tortur. I de senere år har man kunnet observere, at villigheden til at acceptere tortur i kampen mod terrorisme stiger samtidig med at frygten for terrorisme falder. Jeg argumenterer for, at grunden til, at dette kommer som en overraskelse, skal findes i en fejltagtig humanistisk antagelse om, at mennesker generelt vil være imod brugen af tortur, med mindre det er absolut nødvendigt. I stedet vil jeg forsøge at vise, at vi bedre kan forstå vores måder at forholde os til tortur på ved at trække på de lacanianske begreber om *jouissance* og perversion.

**16.00-17.00. Kirsten Hyldgaard, lektor, ph.d. ved Institut for Uddannelse og Pædagogik (DPU), Aarhus Universitet (Campus Emdrup)**

*Fiktion og virkelighed*

En konsekvens af treenheden, det symbolske, det imaginære og det reelle, er, at en skelnen mellem virkelighed og fiktion, mellem realitet og fantasi må placeres på det imaginære niveau, at der ikke er noget 'udenfor' eller nogen Anden at teste i forhold til, når realiteternes verden siges at stille sine krav. Hvis psykiateren, psykologen og videnskabspersonen ikke kan fungere som garant for virkeligheds- og realitetssans, hvor er vi så henne? Vi er placeret midt i eksistensens forskellige former for galskab, der er forskellige former for benægtelse af den Andens eller det sociale manglende eksistens. En sådan grundantagelse omfatter selvsagt også den videnskabelige praksis. Men er det på en sådan baggrund overhovedet produktivt at diskutere en bestræbelse på at tænke det reelle og altså den form for tænkning, som findes i psykoanalysen, i forhold til videnskaber? Afsluttende og opsummerende bemærkninger til konferencens arbejde.

**17.00-17.30. Aftaler for det fremtidige arbejde og afsked**

**Alle er velkomne, men af hensyn til bestilling af kaffe og lokalestørrelse bedes interesserede tilmelde sig inden d. 1. december.**